

MALATYA ÇEVRESİNDE YENİ BULUNMUŞ GREKÇE YAZITLAR

İsmail KAYGUSUZ

Malatya iline bağlı üç ayrı ilçede saptadığımız¹ 4 Grekçe yazıttan biri anakayaya kazılmış kaya mezarı yazıtı, diğer üçü ise çeşitli tipte mezar stel'leridir. Yazıtların içeriklerinden anlaşıldığına göre sıra ile; babadan kızına, yengeden kayınbiraderine, kardeşlerden kardeşe ve kocadan karısına sunulmuştur. Mezar yazıtlarının birçoğlarında ölüm tarihi verilmesine karşın, bunlarda bulunmadığından dolayı tarihleme; harf karakterleri gözönünde tutularak, ancak yüzyıllara göre yapılması zorunluğu yaratmaktadır. Böylelikle yazıtlarımızı İ.S. 1. yy. dan 4. yy. a değin uzanan bir zamanlama içine sokabilmekteyiz².

Yazıt: No. 1 (Lev. 1-2, res. 1-2)

Arapgir ilçesinin Osmanpaşa Mahallesi'nde «Yazılı Mağara» diye adlandırılan bir kaya mezarı yazıtıdır. Üstünde kale kalıntılarının halâ ayakta durduğu tepenin güney yamacındaki kayaya oyulmuş bu kaya mezarının cephesi bozulmuş; yazıt ise girişin 0,40 m. batı yönünde ve Tabula Ansata içerisindedir. Tabula'nın dış kon-

---

1 Sayın hocam Prof. Dr. Afif Erzen'in ilgi ve teşvikleriyle Arapgir çevresinde yapmış olduğum araştırma ve incelemelerim sırasında, kaya mezarı yazıtını saptamıştım. Bu vesileyle kendilerine teşekkürü zevkli bir görev sayarım. Ayrıca Darende yazıtlarını haber verip, estampaj ve fotoğrafları sağlamamda yardımcı olan Fakülte hizmetlilerinden Halil Meral'a ve Hekimhan yazıtı için öğretmen Aliseydi Deniz'e teşekkür etmek isterim.

2 Bu yazıtlara ilişkin bazı sorunların çözülmesinde yardımlarını esirgemiyen sayın hocam Prof. Dr. Zafer Taşlıkhoğlu'na teşekkürü bir borç bilirim.

turları ve üç dişli yapılmış Ansa'lar kaya yüzeyinden dışarı taşırılmış. Yazıtın alt satırı Tabula'ya içerlek olarak, bozuk olan 7. satır ise alt kenar üzerine kazılmıştır.

Ölçüleri:

Yükseklik 0,35 m.

Genişlik 0,35 m.

Harf Yüksekliği 0,035-0,04 m.

Tabula yüzeyi çatlaklarla dolu bulunduğundan belirlenmesinde güçlük çekilen harfler hafif apices'li, küt, yuvarlak ve geniş yapılmış; fazla özentili değil. Karakteristik Alfa, Epsilon, Sigma, Mü ve Omega **A E C M W** harflerinden yazıtı; İ.S. II. yy.ın sonları ve III. yy.ın başlarına tarihlemek olası görülmektedir³.

Πονπ[ω]νί-
α γλυκυτάτ-
η θυγ[ατ]ρί Πο-
νπώνιος έπ-
οή<σε> σὺν ταλαί
νη μητ[ρ]ι έπίσ-
ζ τ | | ' ' - - - - ?]

Çevirisi : «Ponponios bu yazıtlı (mezarı?),
kederli anne ile birlikte;
çok sevgili kızı Ponponia
için yaptı..»

Yazıtta erili (Πονπώνιος) ve dişil şekli (Πονπωνία) geçmekte

3 Bu karakteristik harflerin kullanıldığı yazıtlar için bkz. G.E. Bean, Terence B. Mitford, Journeys in Rough Cilicia in 1962 and 1963, Wien - 1965, Yzt. No. 13, 20.

olan Πονπώνιος özel adını diğer çeşitlemeleri (Πόμπων,ωνος Πομπωνι-ανός) ile Pape/Benseler'de bulabiliyoruz⁴.

4.5. satırdaki **ΕΠ|ΟΙ,Ι** yi, orta çizgisi silinmiş bir Eta (H) olarak düşünürsek son iki düşey çizgiyi; **επ|οή<σε>** biçiminde tamamlamak uygun olur. Eğer ortadan harf atarak, yani Syncopated Kısaltma uygulanmış olsaydı, Nü(N) harfi düşünülebilirdi son iki çizgi. Oysa **επ|(οιήσε)ν** yazılması için, bir sonraki sözcüğün sesli harfle başlaması gerekmektedir. Burada ise **τάλας, τάλαινα, τάλαν** (acı çeken, kederli, yaşlı..) sıfatının nitelendirdiği **μητηρ** (ana) sözcüğünün dativus'uyla kullanılmış **σύν**(ile, birlikte) edatını buluyoruz.

Son satırdaki harf izlerinden başlı başına bir anlam verecek sözcük tamamlamak pek olası görülüyor. Ancak 6. satırın sonundaki

ΕΠΙC harflerini, yazıtın içeriğine uygun olarak **έπίσ|[τημα]** (genetivus'u **έπίστήματος** ve **έπίστημι** fiilinden:..dikilmiş, kurulmuş bir şey; *mezar, mezarla ilgili anıt*) veya **έπίσ|[ημον]** (yazı, simge, mühür; *para üstündeki yazı, mezar yazıtı..*) olarak tamamlamayı önermekte bir sakınca görmüyoruz.

Baba Ponponios'un, yaşlı anne ile birlikte, kızı Ponponia için yaptırmış olduğu kaya mezarının cephesi kırık olduğundan, kapısı hakkında bir fikir edinemiyoruz. Eni ve boyu 2,60 m. olan kare planlı, tek tonozlu mezarın yüksekliği 1,10 m dir. Alçak kesilmiş ve kabaca yontulmuş Gamma (Γ) biçimli iki kline (κλίνη,ή) si vardır.

Yazıt: No. 2 (Lev. 2, res. 3-4)

Darende ilçesinin Irmaklı Köyü İlkokulu'nun uygulama bahçesi hazırlanırken, toprak altından çıkartılmış iki mezar stel'inden biri. Her ikisi de adı geçen ilkokulda korunmaktadır.

⁴ Pape/Benseler, Wörterbuch Griechischen Eigennamen, Braunschweig - 1875, s. 1233.

⁵ **ποιέω** (yapmak) fiilinin Aoristum (Di'li Geçmi Zaman)unun 3. Tekil Şahısı **έποιήσε(ν)**nin bozuk yazılışıyla bir benzer tamamlama için bkz. G.E. Bean - Terence B. Mitford, a.e. s. 31, Yzt. No. 34; str. 6.. **όμολογον έποίησα(μ)εν** ..str. 18.. **τις θυγατέρα(ποή)σεται**

Kireçtaşından kesilmiş, oldukça iyi işlenmiş stel'in yazıt alanının hemen üstünde iki dar silme ve kalın konturlu bir üçgen alınlık vardır. Alınlığın ortasında roset motifi bulunmakta ve iki köşesine—yarısı taşın yan yüzlerine taşan— birer palmet yerleştirilmiş olduğu görülmektedir. Bu yarım palmetler, alınlığın iki yanında birer akroter görünümü vermektedirler. Ayrıca alınlığın tepesinde iki kıvrık desteğin taşıdığı bir motif — belki bir panel — in varolabileceği anlaşılıyorsa da, üst kısmın tamamıyla kırık oluşu bu yargıya varmamızı engelliyor.

Alt kısmı da kırık olan stelin mevcut yüksekliği 1,40 m. genişliği 0,33 m. derinliği ise 0,11 m. dir. Yükseklikleri 0,025-0,03-0,04 ve 0,05 m. gibi değişik ölçülerde olmasına karşın harfler düzenli ve süslü yazılmıştır; geniş, yuvarlak ve ağır apices'lidir. Karakteristik

harfler: Ε Θ Μ Ω Υ Ζ

Κλαυδία
 Ἀρσινόη
 Κλαυδίω Σο-
 λωνί τῶν συμ-
 παθεστάτῳ
 Δαέρι ὁ πατρῆος
 ἀρετῆς ἀξίῳ

Çevirisi : «Klaudia Arsinoe(den),
 tüm erdemlere lâyık
 ve çok sevimli kayın-
 biraderi Klaudius
 Solon'a...»

Κλαύδιος - Κλαυδία gibi praenomen (önad)i birer vatandaşlık hakkı olarak bol bol dağıtmış olan Tiberius Klaudius (14-37)'un imparatorluk dönemini⁶ ve harflerin kaligrafisini gözönünde tutarsak, yazıtı İ.S. I. yy. a tarihlemekte bir sakınca olmasa gerekir.

İlişkilerinin hangi yönde olduğunu anlayamadığımız Klaudia Arsinoe; kayınbiraderi Klaudius Solon'u «çok sempatik»⁷ olarak nitelmiş ve onu «erdemini her türlüşüne lâıyık (Πάσῃς ἀρετῆς ἄξιος)» biri görerek, bu taşı dikmiştir. Neden ağabeyisi değil de yengesi hazırlıyor bu yazıtı? Bundan kadının aile içersindeki yerini veya o andaki durumunu çıkarmak düşünülebilir belki. Kadın ya ailenin yönetimini elinde tutan veya mal varlığıyla aileye onur kazandırmış bireyi; ya da duldur fakat aileyi terketmemiştir. Birinci yüzyılın ahlâk anlayışı ve aile hukuku ilkelerini irdeleyerek, ayrıntılara girildiğinde belki gerçeğe ulaşılabilir. Ancak «...tüm onur ve övgülere lâıyık.. kocanın (ἀνδρὸς...πάσῃς τειμῆς καὶ ἀποδοχῆς ἄξιου)»⁸ ve «...onurlandırılmaya lâıyık çok sevgili öz kocası Tibius için.. ([τῷ ἰ] [δ]ίῳ ἀνδρὶ⁹ τι[βί]ῳ γλυκ[υτᾶ]τῳ καὶ [τ]ειμῆς ἄξιῳ)»¹⁰ gibi ifadelere benzerliği de oldukça düşündürücü olabilir.

Yazıt: No. 3 (Lev. 3, res. 5-6)

Aynı köy ilkokulunda bulunan bu ikinci steli, üç parça halinde ise de, birbirini tamamladığından ve beş satırlık yazıt rahatça okunabildiğinden tanımlamakta güçlük çekmiyoruz. Kalın konturlu alınlığın tepesine, iki küçük kıvrık dal motifi destekle bir yuvarlak pa-

6 Bkz. M. Avi Yonah, Abbreviations in Greek Inscriptions (The Quarterly of the Department of Antiquities in Palestin, Supplement to Volum IX) London - 1940, s. 13.

7 «Sempatik» olarak Türkçe'ye de geçmiş olan bu sözcük Grekçe συμπαθής,-έςden gelmektedir. συμπαθέω (birlikte hissetmek; birkişiyeye, birşeyeye yakınlık duymak, duygusal bir yaklaşım oluşturmak..) fiilinden oluşan συμπαθής in üstünlük derecesinin kullanılması başka ilişkileri de düşündürülebilir.

8 Bkz. W. Dittenberger, Sylloge Inscriptionum Graecorum IV. Hildeseim - 1960, 867-20.

9 ἀνὴρ, in «sevgili, yasa dışı koca?» anlamına geldiğine dair bkz. C.W. Cox-A. Cameron-MAMA V, Manchester - 1937, s. 36, Yzt. No. 63.

10 Bkz. Sir William M. Calder, MAMA VII, 1966, Yzt. No. 278.

nel oturtulmuş. Aynı panel'e benzer motifler iki köşeye —yarısı bitişik yüzde— dahi yapılmıştır. Alınlığın ortasında daha değişik biçimde bir roset görülmektedir.

Kireçtaşından kesilmiş olan mezar stel'inin yüksekliği 1,55 m. genişliği 0,33 m. derinliği ise 0,12 m. dir. Yükseklikleri 0,03-0,035 m. olan harfler ağır apices'lidir, oldukça süslü ve satırlara simetrik olarak yerleştirilmiştir. Karakteristik

Ε Μ Ρ Ω Φ

harfleri İ.S. I. II. yy. lara konulabilir.

Ὀλυμπᾶς καὶ
Ἀκράτος
Μενάνδρ(ε)ῖωνι
τῷ σεμνο-
τάτῳ ἀδελφῷ

Çevirisi : «Olympas ve Akratos (dan),
çok saygıdeğer kardeş-
leri Menandreion'a..»

Kardeşleri için bu taşı dikmiş olan Olympas ve Akratos'un taşıdığı özel adlarının aynalarına Pape/Benseler¹¹ de rastlamak olasıdır. Buna karşın ölünün adının dativus kullanılışından, nominativus'unun Μενανδρ(ε)ῖων,ωνος olduğunu çıkartabiliyorsak da yeniliği ileri sürülebilir. Ancak Μένανδρος adı ve Μένανδρειος-ον sıfatına yakınlığı kuşku götürmez¹². Aynı adın bir çeşitlemesi gözüyle bakılabilir.

11 Heriki özel isim için bkz. Pape/Benseler, Wörterbuch Griechischen Eigennamen, s. 1050, s. 48; Ἀκρατοπότης in kısaltılmışı olan Ἀκράτος'un Ἀκρότατος çeşitlemesi için ayrıca bkz. Franz Dornseiff - Bernhard Hansen, Rücklaufiges Wörterbuch der Griechischen Eigennamen, Berlin - 1957, s. 288 .. -ατος la biten isimler.

12 Bkz. Pape/Benseler, Wörterbuch Griechischen Eigennamen, s. 895; Krs. F. Dornseiff-B. Hansen, a.e. s. 231..-ρειος sonekli isimler.

Yazıt: No. 4 (Lev. 4, res. 7)

Hekimhan ilçesinden sadece fotoğrafı gönderilen bu yazıtın, ölçüleriyle ilgili bir bilgi verilmemiştir. Alttan ve üstten kırık olduğu anlaşılan bu mezar yazıtında hafif apices'li, dar ve yüksek harfler kullanılmıştır. Karakteristik **Α Ε Μ Κ Ο Ψ Υ** harflerinden İ.S. III. yy. ın ikinci yarısı IV. yy. ın başlarına tarihlenebilir.

Αἰμίλιο[ς]
Νάπος Μίκκη
τῆ γυναικί
μνήμης
ἔνεκεν

—Krater?—

Çevirisi : «Aimilius Napos,
karısı Mikka için
anısından dolayı
(bu taşı dikti).»

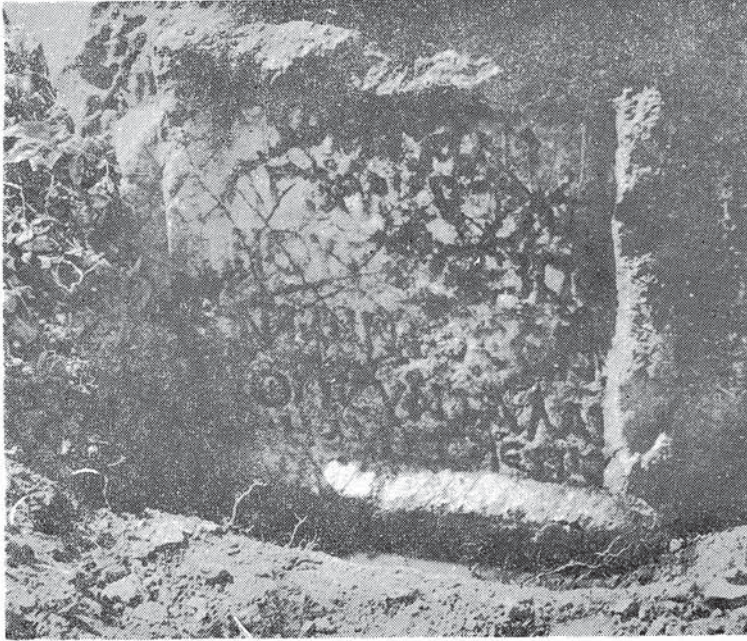
Νάπος özel adının aynısına rastlamak mümkün olmadı. Ancak Pape/Benseler Ναπαῖος (m), Ναπαῖος (f); Νάπης (m), Νάπας (f), Νάπη (f), Νέπως, -ωτοςό gibi varyantlar vermektedir¹³. Yazıtta geçen Νάπος'un, Νάπας veya Νάπη nin erili olduğunu düşünebiliriz. Fotoğrafın silikliğinden pek fazla anlaşılacakla birlikte, yazıtın altındaki bir Krater (Κρατήρ - ηρος) motifi olmalı. İçinde ve dışarı taşmış yapraklar ve stilize bir bağ kütüğü görülmektedir. Dionysos Kültünü simgeleyen Krater'e birçok yazıtlarda rastlanabilir¹⁴.

13 Νάπος özel adının çeşitlemeleri bkz. Pape/Benseler, a.e. s. 974-5, 990.

14 Krater motifi yapılmış yazıtlar ve ilgili açıklamalar için bkz. C.W. Cox - A. Cameron, MAMA V, Yzt. No. 134, 184, 194, 221 ve 168.

Res. 1 Arapkir-Yazıtlı Kaya Mezarının önden görünüşü.

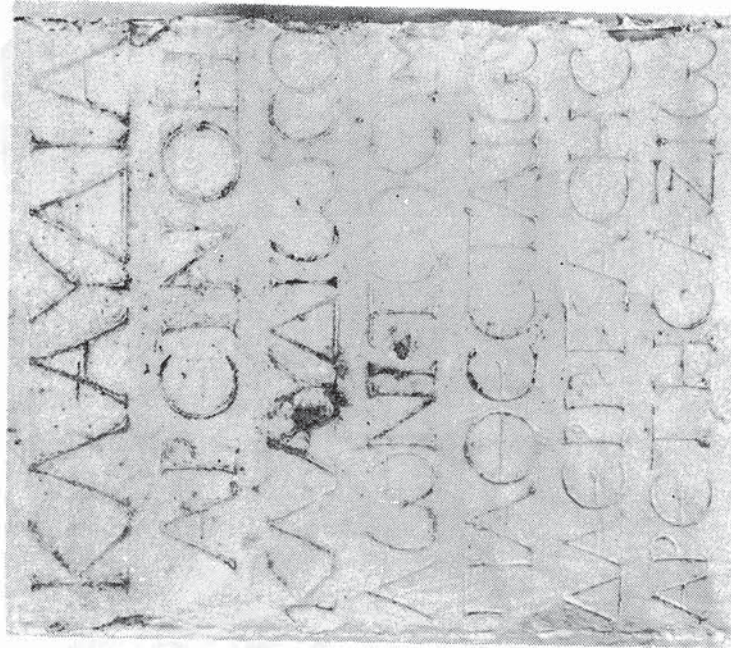

Res. 2 Tabula Ansata ve Yazıt
Yazıt: No. 1

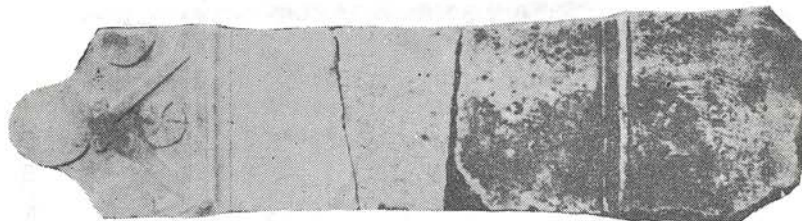

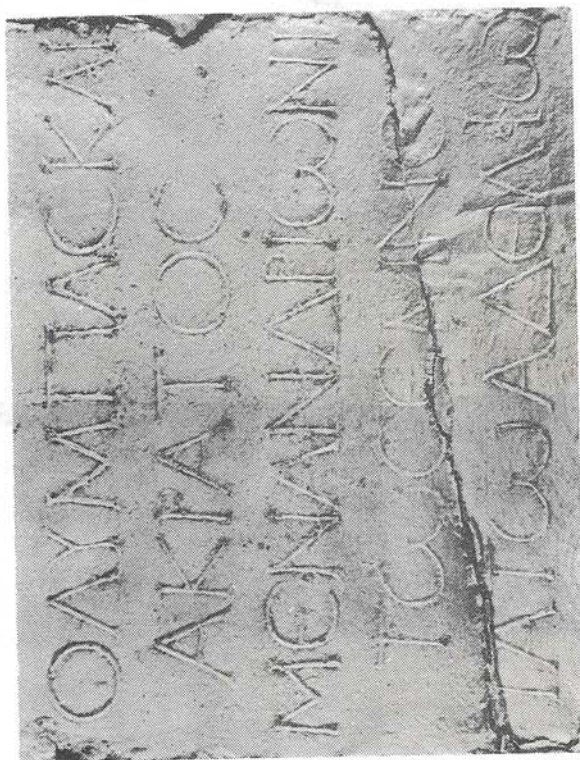
Res. 3

Res. 4. 2. no. lu yazıtın estampajı.

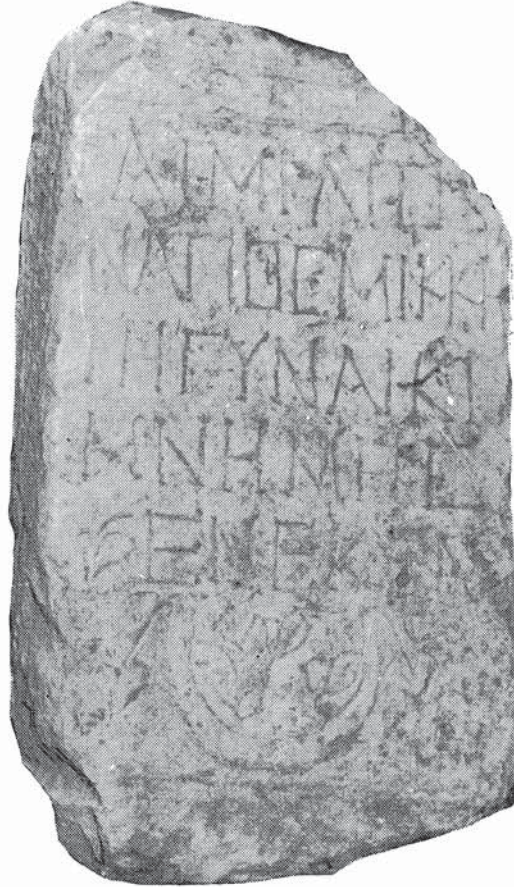
Res. 6 3 No.lu Yazıtın
Estampajı.

Res. 5 Yazıt: No. 3

Lev. IV

I. KAYGUSUZ

Res. 7